

לכבוד
ח"כ אבתיסאם מראענה
יו"ר הוועדה המיוחדת לעובדות ועובדים זרים

ריסוס מסוכן: עבודה עם חומרי הדברה מציבה את עובדי החקלאות התאילנדים בישראל
בסיכון מוגבר לתחלואה

נייר עמדה

מוגש לקראת דיון - אתגרים בהעסקת עובדים זרים בענף החקלאות 16/11/2021

קרוב לארבעים אלף מהגרי עבודה מתאילנד, מהגדה המערבית וממדינות עולם שלישי אחרות מועסקים בענף החקלאות בישראל ולמעשה נושאים אותו על כתפיהם. עבודתם קשה ביותר: הם חיים ועובדים באזורי הספר של ישראל, בתנאי קיצוץ של מזג אוויר, בעבודת-כפיים מונוטונית, קשה ומפרכת, לאורך שעות ארוכות. עבודתם גם כרוכה לא אחת בחשיפה מתמשכת לחומרי הדברה בלא הדרכה או אמצעי מיגון. עבודה זו מציבה אותם לסיכון מוגבר לתחלואה ולנזקים בריאותיים, לרבות נזקים בלתי הפיכים.

רקע: חשיפה ממושכת לחומרי הדברה גורמת לנזקים בריאותיים, קצרים וארוכי טווח

חומרי ההדברה בענף החקלאות משמשים כאמצעי לקטל עשבייה ומזיקים, ולשם הבטחת רציפות של תוצרת חקלאית. רוב חומרי ההדברה מכילים כימיקלים המזיקים למי שבא עימם במגע, ובראשם עובדי החקלאות, שכן הם המכניסים את חומרי ההדברה, מערבבים ומרססים אותם.

מחקרים אפידמיולוגיים מראים כי מגע ממושך של עובדים עם חומרי הדברה ודליפתם לאוויר ו/או מגע של חומרים אלה עם הגוף עשוי לגרום לבעיות בריאותיות זמניות כגון חולשה, עייפות, בחילות, הקאות, סחרחורת, כאבי ראש ובטן, ובעיות עור ועיניים.¹ זאת ועוד, **החשיפה הממושכת והמגע עם חומרי הדברה עלולים אף לגרום למחלות כרוניות בדרכי הנשימה, בעור ובמערכת העצבים, ולירידה ביכולת הקוגניטיבית. החשיפה התעסוקתית לחומרי הדברה נקשרת גם לבעיות במערכת הרבייה ולסוגים שונים של סרטן.** המכון האמריקאי לחקר הסרטן מצא קשר בין שימוש בחומרי הדברה להתפתחותם של סוגי סרטן שונים, וביניהם: לוקמיה, לימפומה מסוג נון-הודג'קינס, סרטן מוח, עצמות, חזה, שחלות, ערמונית, אשכים וכבד.

Alavanja, Hoppin and Kamel, **Health Effects of Chronic Pesticide Exposure: Cancer and Neurotoxicity**, Annual Review of Public Health, 25 (2004), pp. 155–181

מהגרי עבודה, ובפרט מי שמועסקים בחקלאות, חשופים ביותר לחומרים רעילים

בסקר שנערך לאחרונה על ידי רל"א וקו לעובד, שעסק בתנאי התברואה ונגישותם לשירותי בריאות של מהגרי העבודה התאילנדים העוסקים בחקלאות, דיווחו 93% מעובדי החקלאות התאילנדים כי הם סובלים מבעיות בריאות הקשורות לעבודתם, אשר נמשכות לאורך כל תקופת עבודתם בישראל.² מרבית הבעיות הרפואיות שהופיעו בקרב עובדים אלה קשורות במגע עם חומרי הדברה:

חרף האמור, כמעט כל הנשאלים – 94% – דיווחו כי לא עברו בישראל בדיקות רפואיות הקשורות לסיכונים בעבודתם.³ זאת ועוד, גם נגישותם לשירותי בריאות במשך תקופת עבודתם בישראל מוגבלת: מהסקר עולה כי רק 50% מהעובדים מחזיקים בידיהם כרטיס קופת חולים המאפשר נגישות עצמאית לשירותי בריאות; קרוב ל-80% מהעובדים לא ראו או אינם יודעים מהם תנאי ביטוח הבריאות שלהם ומה נכלל בביטוח. מבין אלו שכבר פנו לקבל טיפול רפואי – 44% מהעובדים לא הבינו את הרופא מכיוון שלא היה תרגום לשפתם.

גם מבקר המדינה, בדוח המבקר לשנת 2016 (367) עסק בשימוש בחומרי הדברה בישראל באופן רחב, וכלל התייחסות מיוחדת לסוגיית בטיחות העובדים בחקלאות, בדגש על מהגרי העבודה: "העובדים בחקלאות הם ככל הנראה אלה החשופים ביותר לחומרים רעילים אלה כיוון שבעת ההדברה עלולים החומרים לבוא במגע עם עורם וכן לחדור לדרכי נשימתם. עלו ליקויים בהיקף ההדרכה לעובדים ובאספקת ציוד מגן במיוחד עבור עובדים זרים בחקלאות, שהם מלכתחילה מגזר מוחלש".⁴

² <https://www.phr.org.il/eretzohel>

³ מחקר שנערך בתאילנד בו רואיינו 246 עובדים שעבדו בישראל למעלה משנה: Wongsakorn Angkhakhumool, Working conditions and Occupational safety among Thai agriculture workers In

The State of Israel, Disease Control Journal Vol.43, No.1, January-March 2017
⁴ דוח מבקר המדינה 367 לשנת 2016, התשע"ז - מאי 2017, עמ' 660. בנוסף, דוח שנכתב ע"י "קו לעובד" אודות השימוש בחומרי הדברה, גם הוא בשנת 2016, גילה כשלים רבים בעבודה עם חומרי הדברה במשקים חקלאיים, ראו המחיר שהם משלמים", קו לעובד, מאי 2017.

רגולציה לוקה בתחום ההדברה – פגיעה בעובדים המוחלשים ביותר

חרף הפגיעה בבריאות הציבור ככלל, ובבריאות עובדי החקלאות בפרט, **חקיקת הבטיחות הקיימת בכל הנוגע לשימוש בחומרי הדברה לא מספקת לעובדים הגנה נאותה**. תקנות הבטיחות בעבודה (עובדים בחומרי הדברה), תשכ"ד-1964 אינן מטילות על המעסיק חובה אופרטיבית להדריך באופן נאות את העובדים המשתמשים בחומרי הדברה.⁵ דוח מבקר המדינה התייחס לסוגיה זו בחומרה תוך קביעה כי במציאות מעין זו אין קושי להפר את כללי הבטיחות הקיימים והאכיפה אינה אפקטיבית.⁶ זאת ועוד, תקנות הבטיחות בעבודה (גיהות תעסוקתית ובריאות העובדים בחומרים שהם זרחנים אורגניים וקרבמטים) תשנ"ג-1992 הינן מיושנות ביותר – מרבית החומרים ברשימה כבר הוצאו מכלל שימוש.

בשנת 2016 פרסם מינהל הבטיחות והבריאות במשרד העבודה והרווחה טיוטה להתייחסות הציבור בנושא "תקנות הבטיחות בעבודה (גהות תעסוקתית ובריאות העובדים בחומרי הדברה), התשע"ו-2016".⁷ טיוטת התקנות מחייבת כל עובד בחומרי הדברה לעבור הכשרה במוסד מוכר, אשר בסיומה תוענק לו תעודת הכשרה. לשם כך, על כל מעסיק במקום העבודה מוטלת החובה לשלוח את עובדיו לקבל את ההכשרה הנדרשת בתחום ההדברה במוסד מוכר. בהתאם, הוצע כי על כל אדם שלא קיבל הדרכה כאמור, יחול איסור מוחלט לעבוד בחומרי הדברה. עוד קובעות התקנות, כי **ההכשרה תינתן בשפה המובנת למשתתפים בהכשרה, וכי ככל שיש בכך צורך, תועבר ההכשרה באמצעות מתורגמן בעל היכרות עם המונחים הרלוונטיים לתכני ההכשרה**. בדברי ההסבר לטיוטה הודגש, כי סעיף זה הוסף על מנת לתת מענה למהגרי העבודה הרבים בענף. כן הוצע להרחיב את היקף הבדיקות הרפואיות ולהחילם על כל העובדים בחומרי הדברה לרבות העובדים בייצור וביישום לרבות הכנה ליישום, מהאוויר ומהקרקע, שכן כיום החובה לבצע בדיקות רפואיות חלה אך ורק על עובדי הייצור וצוותי ריסוס אווירי אשר עובדים עם זרחנים אורגניים וקרבמטים. **מאז פרסום הטיוטה חלפו למעלה מארבע שנים תמימות, אך הטיוטה טרם התגבשה לכדי תקנות תקפות**.

היעדר הדרכות והיעדר מיגון אישי לעובדים בהדברה – חשיפת העובדים לסיכון מיותר

הפקרת העובדים לסכנות בטיחותיות ובריאותיות הקשורות בעבודת הריסוס וההדברה ראשיתה **בהיעדר הדרכה ומידע לעובדים בשפתם** אודות חומרי ההדברה עמם הם נדרשים לעבוד. פעמים רבות נאלצים העובדים להסתפק בהדרכה לא מקצועית הניתנת להם מעובדים ותיקים יותר. לא אחת הם מגלים, באיחור רב, כי התופעות הבריאותיות שמהן הם סובלים עלולות להיות קשורות לעבודה בחומרי הדברה, זאת כאשר לא הועבר להם כל מידע בשפתם על אודות הסכנות שבשימוש ובחשיפה לחומרים – לא על גבי אריזות החומרים עימם הם באים במגע ישיר, ולא באמצעות הדרכות וחומרי הסברה מטעם הרשויות או מטעם המעסיק.

⁵ [תקנות הבטיחות בעבודה \(עובדים בחומרי הדברה\), תשכ"ד-1964](#). סעיף 35 בתקנות קובע כי "לא יועבד עובד בעבודת הדברה בטרם הודרך בדבר הסיכונים ואמצעי הזהירות אותם יש לנקוט בעבודות האמורות", מבלי להטיל חובה מפורשת על המעסיק לעשות כן באופן נאות.

⁶ [דוח מבקר המדינה 67 לשנת 2016, התשע"ז - מאי 2017, עמ' 701](#).

⁷ [טיוטת תקנות הבטיחות בעבודה \(גהות תעסוקתית ובריאות העובדים בחומרי הדברה\), התשע"ו-2016](#).

להיעדר הכשרות עובדים בתחום ההדברה, מצטרפת העובדה כי לא תמיד מנופקים לעובדים ציוד מגן אישי לעבודה בריסוסים. בסקר שנערך מטעם רל"א וקו לעובד עלה כי:

המלצות

1. על מנהל הבטיחות והבריאות במשרד העבודה והרווחה לדאוג לפרסום מעודכן של תקנות הבטיחות בעבודה באופן שיכלול התייחסות מתוקנת לנושא אחריות המעסיק להדרכות והכשרות העובדים בתחום ההדברה, **לרבות תרגום מקצועי המובן לשפת העובדים**, כמו גם התייחסות לאחריות המעסיק לניפוק אמצעי מיגון לעובדים.
2. על משרדי הבריאות, העבודה והחקלאות, כמו גם רשות האוכלוסין וההגירה, לפקח ולאכוף יישום תקנות אלה, תוך הטלת סנקציות על מעסיקים המפרים אותן.
3. על משרדי הבריאות, העבודה והחקלאות, לגבש נוהל "בריאות תעסוקתית" לעובדי החקלאות, המחייב להנגיש לעובדים בדיקות סקר תקופתיות, לרבות מעקב ייעודי אחר השפעות העבודה עם חומרים מסוכנים.
4. על משרד הבריאות לקדם עריכת מחקר אפידימיולוגי מקיף הבודק השפעות ארוכות טווח של העבודה עם חומרי הדברה ותחלואה כרונית בקרב עובדי החקלאות, ובכלל זה בקרב מי שעבדו בישראל תקופות ממושכות ושבנו לתאילנד.
5. על רשות האוכלוסין וההגירה לפעול להנגשת שירותי הבריאות למהגרי העבודה, וזאת באמצעות אכיפת חובת הסדרת ביטוח רפואי על המעסיקים.
6. על משרד הבריאות, קופות החולים, וחברות הביטוח לדאוג להנגשה לשונית של השירותים הרפואיים להם זכאים עובדי החקלאות מכוח צו עובדים זרים התשס"א-2001.